

Po naučné stezce dr. Jana Hlouška

V dnešním tipu na výlet vám nabízejme vycházku po nové hornické naučné stezce RNDr. Jana Hlouška, která vás provede některými méně známými částmi jáchymovského a neklidského důlního revíru a seznámí vás s historií zjezdů těžby rud i s důmyslnými způsoby hospodaření s vodou, bez něhož by si provoz jáchymovských dolů až do 19. století nebylo možné představit.

Trasa stezky začíná ve spodní části Jáchymova před lázeňským domem Curie, kde se nachází, dnes schované pod úrovní terénu, ústí nejdůležitější jáchymovské odvodňovací štoly Daniel. Byla ražena od roku 1520 a do konce 18. století dosáhla včetně odboček délky téměř 14 km, v té době tak patřila mezi nejdelší štoly na světě. Po vzniku radonových lázní byl do ní v roce 1908 zabudován vodovod přivádějící léčivou vodu z dolů do lázeňských provozů. Štola Daniel dodnes odvodňuje svrchní část dolu Svornost.

Od kruhového objezdu vystoupíme ke škole a vydáme se Husovou ulicí a poté ulicí Boženy Němcové. Neďaleko křížení obou ulic se ve svahu nachází velký odval stříbrného dolu Zlatá růže, nejvýraznější pozůstatek po dolování stříbra na vrchu Klobouk v počátcích jáchymovské historie. Důl vznikl už v roce 1519, přesto i po pěti stoletích je jeho halda z větší části nezarostlá. To lze vysvětlit přítomností kyzů, z nichž se uvolňuje kyselina sírová, která běžně vegetaci nesvědčí.

Od Zlaté růže pokračujeme dále po ulici Boženy Němcové a poté Jiráskovou ulicí až k vrcholné barokní kapli sv. Jana Nepomuckého (Jánské kapli), již zde na výrazném skalním ostrohu nechali postavit manželé Vogelhaupto-

vi v roce 1734. Kaple je v současnosti v majetku města Jáchymova, veřejnosti však není běžně přístupná.

Od Jánské kaple nás čeká stoupaní, z větší části po žlutě značené turistické cestě, až do sedla mezi vrchy Stráž (840 m) a Šance (927 m). Sedlo mezi oběma vrchy, v minulosti označovanými jako Turecké vrchy (Unter a Oberer Türkner Berg), mělo zásadní význam pro jáchymovské báňské vodohospodářství. Od severu sem totiž zřejmě už v 16. století mířil vodní příkop, který přiváděl vodu ze Stišněného potoka a později až od Neklidu pod Božím Darem k důlním a úpravárenským provozům dolů Vysoká jedle a Svornost. Příkop, zvaný Türkner Graben, původně obtačel celý jižní svah Šance a nad někdejší jáchymovskou horní baštou (nad serpentinou silnice na Boží Dar) přecházel do údolí Jáchymovského potoka, po jehož pravém svahu pak směřoval k dolu Svornost. V 19. století, po vyražení štoly Gegenbau, ztratil svůj význam a byl pak zasypan a přeměněn na vycházkovou cestu.

Až do zavedení parních strojů a později elektřiny byla voda po staletí prakticky jediným zdrojem energie

Ústí dědičné štoly Daniel v roce 1908

Halda dolu Zlatá růže

Jáchymovský báňský vodohospodářský systém v 16.–19. století (sestavil Michal Urban, kreslil Jaroslav Synek)

pro pohon těžních a vodotězných strojů, stoup, náftaných splavů, hamrů, dmychadel a mnoha dalších důlních, úpravárenských a hutních zařízení. I v Jáchymově se proto už v 16. století vytvořil základ vodohospodářského systému, který byl postupně rozšiřován až do poloviny 19. století a sestával z tří hlavních vodních nádrží – Heinzova (Horkého), Městského a Seidlova rybníka (viz též Luft č. 10/2013) a mnoha umělých vodních příkopů. Celková délka známých příkopů přesahovala 15 km, část vody navíc proudila i podzemními tunely v souhrnné délce přes 3 km.

Celý systém, který přiváděl vodu od štoly Unruh na Neklidu až k dolu Svornost, měřil včetně krátkých úseků přizpůsobených toků 5,7 km, a patřil tak svým rozsahem v Jáchymově k nej-

delším. Jednotlivým částem tohoto systému jsou věnovány i další zastávky naučné stezky.

Ze sedla mezi Stráží a Šancí míří k severu tři cesty. Trasa naučné stezky vede po prostřední z nich, jež odpovídá původnímu průběhu příkopu Türkner Graben, a je proto takřka vrstevnicová. Po zhruba 600 metrech narazíme na zastávku č. 5 s informační tabulí o štole Gegenbau, jejíž zamýšlené ústí je patrné ve svahu nad zastávkou. Štola Gegenbau (Vstřícná štola) vznikla kolem poloviny 19. století v souvislosti s modernizací dolu Svornost, pro jehož nově vodospolupracivé těžní a vodotězný stroje bylo třeba zajistit více pohonné vody. Kromě vody z Městského rybníka k tomu byla využita i voda Stišněného potoka. Nad původním příkopem Türkner Graben

byla do vrchu Šance vyražena štola Gegenbau tak, aby se napojila na štolu Dürrenschöberger, založenou už v roce 1524 na protější straně kopce k těžbě stříbrných a kobaltových rud. Vznikl tak téměř 780 metrů dlouhý tunel, který vodní cestu ke Svornosti výrazně zkrátí a navíc bylo možné využít i vodu z důlních děl v podzemí. K přívodu vody ke štole Gegenbau byl vybudován nový příkop, který probíhá těsně nad původním příkopem Türker Graben, a na rozdíl od něj je dosud v terénu stále patrný.

Patrně kolem roku 1930 bylo ve štole Dürrenschöberger poblíž jejího ústí vybudováno jímací zařízení, z něž byla voda odváděna do jedné z větví městského vodovodu. K vodohospodářským účelům slouží soustava štól Gegenbau – Dürrenschöberger zčásti dodnes.

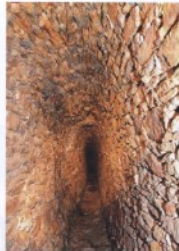
Od štoly Gegenbau se vrátíme zpět na cestu a budeme po ní pokračovat až k jejímu křížení s cestou vedoucí od penzionu Mústek. V těchto místech vodní příkop Türker Graben začíná. V údolí Stišného potoka byl vybudován jez, který vzdouval vodu potoka tak, aby jí bylo možné zčásti odvést do příkopu. Na protější straně se navíc nachází kamenný portál štoly Wasserlauf, která byla vyražena zřejmě v poslední třetině 18. století s cílem dále zlepšit vodní bilanci.

Nad zastávkou u štoly Wasserlauf se vydáme vlevo po cestě stoupající šikmo do svahu. Po chvíli narazíme na širokou lesní cestu, po níž budeme pokračovat dále k severu. Záhy se

uprostřed hlubokých lesů objeví luční enkláva – Farská louka, kam se chodilo na sena už v 16. století. Koncem 19. století se Farská louka stala výletním místem, které znal i duchovní otec Vinnetou a Old Shatterhand Karl May, jenž se v roce 1911 léčil v jáchymovských lázních.

Po překročení Stišného potoka nás čeká prudké stoupání k Jahodové louce. Na jeho konci se ocitneme v sedle pod Vysokým vrchem (kóta 1 006 m), jímž opět prochází žlutě značená turistická cesta. My však budeme pokračovat rovně na lesní pěšinu a po asi 170 metrech klesání přijdeme k zastávce č. 8. Zde končí další ze systému vodních příkopů, jímž se přiváděla voda od Neklidu k dolu Svornost – 660 metrů dlouhý, kamenný vyzděný příkop, do něž byla sváděna voda vytékající ze štoly Unruh (zastávka č. 9). Tento příkop byl vybudován v závěru 18. století, aby posílil vydatnost Stišného potoka, ale k tomu bylo nutné vyrazit do Vysokého vrchu tunel, tzv. Vodní štoly (Wasserstollen). Zabořené ústí tohoto tunelu se nachází v lese u zastávky č. 8 a konec tunelu na protější straně kopce lze objevit vlevo od cesty z Farské louky.

Pokračujeme dále po vrstevnicové cestě sledující trasu dnes většinou zasypaného příkopu a na jejím konci se ocitneme na Neklidu – na svahu sjezdovky Moser. Zde, na hranici lesa, je dosud dobře patrný terénní zážeb v místech, kde ústila přes 1 km dlouhá štola Unruh (Neklid). Byla vy-

Úvodní vyzděná část štoly Gegenbau (foto: Jan Hloušek) a její pokračování (foto: M. Hájek, archiv Vodáren a kanalizací Karlovy Vary)

ražena po objevu stejnojmenné rudní žíly v roce 1543, hlavního významu však nabyla až v 18. a 19. století, kdy propojila důlní díla v jáchymovské a božidarské části Neklidu. Ve štole Unruh byly dobývány stříbrné a později zvláště kobaltové a arzenové rudy. Skromně ukázký rud a křemeno-fluoritové žiloviny lze dosud najít na čístečně rozvozené haldě pod ústím štoly. Po cestě směřující šikmo svahem se spustíme do údolí Veselice. Zde, poblíž bývalého kiosku Moser u spodní stanice lanovky, ústila nejvýznamnější štola nekliidského revíru – štola Schönerz (Krásná ruda). Koncem 18. století byla prodloužena až pod Boží Dar a dosáhla přímé délky kolem 1 200 m, důlní práce pokračují ještě na pěti dalších obzorech

pod ní. Těžba tu skončila koncem 50. let 19. století. Na konci 40. let minulého století štola Schönerz znovu vyznačovala Jáchymovské doly při prospekcí na uran, avšak s negativním výsledkem. Ústí štoly je dnes zakryto zásobovacími zařízeními.

Další cesta vede po široké nové spojici nekliidského a klínoveckého skiarealu. Pod bývalou hájovnou Elbecken (dnes chata Hájienka) míjíme místo, kde pracovala významná elbeckenská huť, jež zpracovávala arzenové rudy z nedalekého dolu Gifflies a na přelomu 17. a 18. století pokrývala přes polovinu spotřeby arzeniku v rakouském mocnářství. Na druhé straně údolí Veselice byla po druhé světové válce založena řada štól k průzkumu na uran a také nová

Důlní díla v severní části jáchymovského revíru na mapě z roku 1813 (výřez z originálu uloženého v Národním archivu Praha) – je zde patrný i vodní příkop od štoly Neklid (Unruher Stolln) a tunel protínající Vysoký kopec (Neue Wasserstölln)

Ústí štoly Wasserlauf (foto: Jan Hloušek)

Po naučné stezce dr. Jana Hlouška

jána Klement. Pod křížovatkou cest pod chatou Hájenka si vlevo od silnice na levém břehu Veseřice můžeme všimnout kamenného portálu štoly Václav, nehlubší odvodňovací štoly neklidského revíru.

Po 900 metrech dospějeme ke spodní stanici nové lanovky Prima Express spojující Jáchymov s Klínovcem. Lanovka s délkou 2 168 metrů a převýšením 481 metrů je součástí Nového skiareálu Klínovec, který se po připojení areálu Boží Dar – Neklid v zimní sezoně 2018/2019 stal největším lyžařsky propojitelným areálem v České republice. Pokračujeme dál dolů údolím Veseřice, mijáme místo, kde za první republiky existovalo koupaliště Zeikeisen se stejnojmenným

hostincem, a přicházíme k areálu někdejšího dolu Štola saských šlechticů, po roce 1945 přejmenovaného na Bratrství. V dole se již od 16. století těžily stříbrné rudy, ve 20. století se stal jedním ze tří center jáchymovského uranového hornictví. V současnosti je štola Bratrství využívána jako úložiště radioaktivních odpadů.

Od poslední zastávky u dolu Bratrství je to zpět do středu Jáchymova už jen pár set metrů. Cestou si po levé straně můžeme prohlédnout ještě mohutnou budovu bývalé tabákové továrny, která po druhé světové válce sloužila krátce jako sídlo ředitelství uranových dolů.

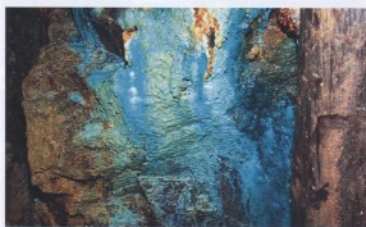
text a neoznačené foto: Michal Urban

Naučná stezka měří 11 km a je na ní umístěno 13 zastávek. Trasa vede převážně po dobrých cestách a je možné ji zvládnout za tři až čtyři hodiny, je však třeba počítat se značným převýšením – výškový rozdíl mezi nejnižším a nejvyšším bodem činí téměř 400 m. Cestu od zastávky č. 13 u bývalého dolu Bratrství do cíle lze absolvovat buď po silnici, nebo lze využít trasy naučné stezky Montánní krajina Krušných hor, na níž jsou v těchto místech další čtyři zastávky s homičkou tematikou.

Halda u štoly Unruh (Neklid), vlevo sjezdovka Moser

Štola Giftkies byla pověstná svou výzdobou tvořenou výkvěty arzeničnanů mědi a železa (foto: Jan Hloušek)

Jan Hloušek (foto: Lucie Holá)

Kdo byl Jan Hloušek

Naučná stezka nese jméno RNDr. Jana Hlouška (1950–2014), který svůj předčasně ukončený život zasvětil studiu jáchymovských minerálů a významně přispěl k objevu několika pro svět nových nerostných druhů, například agricolaitu, běhounekitu, mathesiusitu nebo štěpitu. Pro muzeum v Královské mincovně vytvořil expozici o jáchymovském hornictví zahrnující i jedinečnou sbírku zdejších minerálů. Svě takřka renesanční znalosti jáchymovské historie, hornické krajiny a přírody shrnul v rozsáhlé publikaci Jáchymov – Joachimsthal, která představuje nejkomplexnější monografii o Jáchymovu, jaká kdy byla vydána.